

*Калакура Олег Ярославович,
доктор політичних наук, професор,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України (м. Київ, Україна)*

ЗАХИСТ, ВІДНОВЛЕННЯ ТА ПОВЕРНЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВІ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Геноцидно-окупаційна війна РФ проти України актуалізувала дослідження міжнародної суб'єктності та іміджу нашої країни, окремих її складових, які формують представництво держави на міжнародній арені, передусім національної культури. Саме активна та змістовна зовнішня політика дозволила Україні досягти колосальної міжнародної підтримки у боротьбі із зовнішнім агресором, сформувати пул демократичних країн, які підставили їй плече, прихистили мільйони біженців від війни, надають матеріальну та військову допомогу. Особливу роль у цій політиці посіла м'яка сила культури, яку політична наука трактує як здатність влади впливати на інших для досягнення бажаних результатів без примусу і переваги. Науковим осмисленням культурної дипломатії займалися Вовчук Л., Гончарук А., Кушнарєнко О., Матяш І., Матвієнко В., Мицик Л., Луцишин Г., Паніна І., Парчевська І., Пересунько О., Процюк М., Розумна О., Семченко О., Ціватий В., Шейко В. та ін., однак питання захисту, відновлення та повернення історико-культурних цінностей України у зовнішній політиці воюючої України все ще залишаються малодослідженими. Мета пропонованої розвідки – з'ясувати роль культурної дипломатії в умовах повномасштабної фази російсько-української війни, визначити та охарактеризувати її значення як інструменту захисту, відновлення та повернення історико-культурних цінностей, а також розкрити комунікаційні фактори культурної взаємодії між країнами, окреслити тенденції розвитку цих процесів у майбутньому.

Можна погодитися із трактуванням «культурної дипломатії» як різновиду публічної дипломатії та інструменту «м'якої сили», що передбачає обмін ідеями, інформацією, творами літератури, мистецтва та іншими компонентами культури між державами й народами з метою зміцнення взаєморозуміння. Завданням

культурної дипломатії є посилення впливу культурного чинника на рівень і характер контактів із зарубіжними країнами. Попри те, що культурній дипломатії часто не надається належного значення, досвід засвідчує її зростаючу роль як у досягненні цілей зовнішньої політики, так і в підтримці національної безпеки держави [1, с.5; 2, с.54]. Культурна дипломатія стала важливим елементом сучасних міжнародних відносин, який дозволяє країнам досягати своїх цілей через культурну привабливість, доводити спільні цінності та діяти легітимно.

З початком агресії РФ проти України вона намагається не тільки окупувати українські землі, обезлюднити їх, але й знищити все, що засвідчує історичну пам'ять українців, підтверджує їх самобутність, окремішність та ідентичність. Насамперед, абсолютно свідомо і цілеспрямовано знищується історико-культурна спадщина. За офіційними даними через російську агресію станом на 2 травня 2025 року постраждали 1453 пам'ятки культурної спадщини та 2286 об'єктів культурної інфраструктури. Крім того, відбулися повторні влучання у вже пошкодженні і частково відновлені пам'ятки культурної спадщини в Запорізькій, Одеській, Сумській та Харківській областях, у м. Києві.

Окупанти масово вдаються до "культурного" мародерства, вивезення і викрадання культурних цінностей. Серед них картини Архипа Куїнджі, Івана Айвазовського, грецьке Євангеліє 1811 року, 200-річна Біблія, архівні документи й артефакти музеїв, унікальні книги з наукової бібліотеки імені Олеся Гончара та ін. За оцінкою ЮНЕСКО завдані російською агресією збитки українській культурній спадщині сягають понад 2,6 мільярда доларів. Видання The New York Times називає розграбування українських музеїв найбільшим із часів Другої світової. Все це свідчить саме про геноцидний характер війни, яку веде РФ на стирання всього українського.

За таких обставин значних трансформацій зазнала зовнішня політика України, включаючи дедалі ширше залучення потенціалу культури до її реалізації. На сьогодні основними суб'єктами української державної культурної дипломатії виступають: Міністерство закордонних справ, Міністерство національної єдності, Міністерство культури та стратегічних комунікацій, Український інститут, Український інститут національної пам'яті, Український інститут книги, Державне агентство з питань кіно, Український культурний фонд. У 2017 році були засновані Український культурний фонд із завданням інтегрувати українську культуру у світовий простір та Український інститут (далі УІ) як ключова інституція у сфері культурної дипломатії України. Будучи державною установою, підпорядкованою МЗС, він представляє українську культуру у світі та формує позитивний імідж України за кордоном. Свою місію УІ бачить як зміцнення міжнародної і внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії. Цими інституціями лобіюється ідея створити Фонд культурної спадщини разом із ЄС, не лише для відновлення українського спадку, а й для розвитку європейського культурного світу загалом.

Першим вагомим успіхом України на шляху повернення історико-культурної спадщини стало рішення Верховного суду Нідерландів про повернення Україні золотих артефактів з Криму, відомих як «скіфське золото»,

які протягом років були предметом судової суперечки з Росією. Музей Алларда Пірсона передав їх до Національного музею історії України.

Віховим стало визнання ЮНЕСКО головною причиною загроз для культурної спадщини – "повномасштабного вторгнення РФ" [3, с. 2–3]. Історичні центри Львова та Одеси, а також ансамблі Софійського собору та Києво-Печерської лаври у Києві через російське вторгнення з 2023 р. перебувають у списку об'єктів Світової спадщини під загрозою. Загалом вже 27 українських культурних об'єктів включені до Міжнародного списку культурних цінностей, що перебувають під посиленням захистом.

Отже, у сучасній культурній дипломатії підвищується роль неурядових та громадських організацій, а також провідних громадських діячів, працівників культури, письменників і митців. Зважаючи на різноманітність і насиченість українського культурного продукту та української культурної спадщини, завдяки культурній дипломатії Україна налаштовує з партнерами відносини довіри, порозуміння та позитивних міжнародних комунікацій. Підтримка української культури, культурна дипломатія стали основним напрямом діяльності інституцій громадянського суспільства, волонтерів, державних інституцій, органів центральної влади, зокрема Українського інституту, що стало ефективним інструментом боротьби з російськими наративами щодо ототожнення російської та української культур. Інтеграція України у європейське та світове співтовариство отримала суттєве прискорення на тлі війни, українська культура демонструє свою стійкість до зовнішніх та внутрішніх викликів, спроможність до адаптації та поширення, вона залишається ключовим фактором українського спротиву та духовним фундаментом Перемоги. Попереду велика і масштабна робота учасників культурної дипломатії, спрямована на відновлення, повернення та подальший захист історико-культурних надбань України.

Література:

1. Культурна дипломатія: навч. посібник / за заг. ред. І.Б. Матяш, В.М. Матвієнка; Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка; Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин. Київ: ДП «ГДП», 2021.

2. Мицик Л. М. Культурна дипломатія: навчально-методичний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024.

3. Український центр культурних досліджень. *Культура і регіони. Інформаційний дайджест Міністерства культури та інформаційної політики України*. Липень 2024.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ**

**Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук**

**ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ім. І.Ф. КУРАСА НАН УКРАЇНИ**

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ЯГЕЛЛОНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Республіка Польща)

ФОНД ГЕРДИ ХЕНКЕЛЬ (Німеччина)

УНІВЕРСИТЕТ МАЙНЦА ІМЕНІ ЙОГАННА ГУТЕНБЕРГА (Німеччина)

КАГУЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ П. ХАШДЕУ (Молдова)

МУЗЕЙ КАРОЛЯ І В БРАЇЛІ (Румунія)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ:
СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

10 квітня 2025 р.

м. Київ

Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи / за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 10 квітня 2025 р. Київ, 2024. 357 с.

Збірник наукових праць укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи», яка була організована кафедрою міжнародних відносин і суспільних наук гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України 10 квітня 2025 р. Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямками роботи конференції і охоплює широке коло питань щодо витоків, традицій, розвитку та перспектив української дипломатії; аналізу стану дипломатії в умовах сучасних глобальних викликів та стратегічних пріоритетів світової, європейської та вітчизняної дипломатії в умовах російсько-української війни.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх хто цікавиться питаннями сучасних міжнародних відносин та розвитку української дипломатії.

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 10 від 16.05.2025 р.).

Редакційна колегія:

Ткачук В.А., д-р екон. наук, проф. (голова);
Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф. (співголова);
Тонха О.Л., д-р сільгосп. наук, проф. (голова);
Любовець О.М., д-р істор. наук, проф.
Харченко С.В., д-р філол. наук, проф.
Хвіст В.О., канд. іст. наук, доцент

Відповідальна за випуск докт. іст. наук, проф. Любовець О.М.

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.

Передруковувати опубліковані в збірнику наукових праць матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.